

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter

1. Bakgrund

Organisationer som inför miljöledningssystem ska upprätta och underhålla rutiner för identifiering och värdering av alla miljöaspekter. Med miljöaspekter menas i standarden ISO 14001:2004 allt som härrör från verksamhetens aktiviteter, processer, varor eller tjänster och har eller kan ha inverkan på miljön. I ett första steg identifieras/kartläggs de miljöaspekter som inom ramen för organisationens verksamhet kan ha betydelse för miljön. Det görs oftast initialt i form av en miljöutredning. Därefter värderas de för att få fram vilka aspekter som har eller kan ha betydande miljöpåverkan. Slutligen prioriteras de betydande miljöaspekterna som underlag till fastställande av miljömål och handlingsplaner. Miljöaspekterna utgör grunden i miljöledningssystemet och ingår i företagets miljöpolicy, miljömål, rutiner, instruktioner. De är avgörande för utformningen av organisationens miljöpolicy, den egna totala miljöprestanda som utgör grunden för åtgärder och fastställande av de övergripande och detaljerade miljömålen. Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter är således viktiga rutiner/processer.

Erfarenheter från revision av organisationer visar att identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter vållar en del problem. Orsakerna till problemen är ofta bristande kunskap om hur identifiering, värdering och prioritering bör utföras, men även bristande insikt om vad miljöledningssystem bör omfatta. En vanlig uppfattning är att miljöledningssystem endast handlar om den miljöpåverkan som orsakas av utsläpp till luft, vatten och mark samt avfall från anläggningen. Miljöpåverkan som hör samman med varor och tjänster glöms ofta bort i den initiala miljöutredningen, liksom den påverkan som sker via kunderna val av tjänster och produkter. Transporter (både interna och externa), underleverantörer och entreprenörer är exempel på områden som ofta inte kommer med i utredningen. Detta leder till att miljöledningssystemet inte överensstämmer med organisationens verksamhet, vilket urholkar möjligheterna att bedriva ett aktivt och förebyggande miljöarbete.

2. Syfte och avgränsning

Syftet med detta dokument är att utifrån miljöstandarderna och erfarenheter från revision ge rekommendationer om vad som är viktigt att beakta när miljöaspekter ska identifieras, värderas och prioriteras.

De slutsatser och rekommendationer som redovisas grundas på definitioner, tolkningar av begrepp och delkrav i ISO 14001:2004 med stöd av i första hand ISO 14004:2004 och ISO 14050:2004 samt erfarenheter från miljörevisioner. EMAS förordning (EG) nr 761/2001 har enbart berörts avseende förordningens definition av de sk indirekta miljöaspekter, de miljöaspekter som organisationen inte har full kontroll över inom sitt miljöledningssystem. Inom ISO 14000-serien finns även flera andra standarder som kan användas i arbetet med miljöaspekterna. Vid identifiering och värdering av miljöaspekter kan standarderna för livscykelanalys ISO 14040 – 14043 användas. Livscykelanalys är en teknik för att bedöma

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

miljöaspekter och den potentiella miljöpåverkan hos system för produkter och tjänster under hela livscykeln. För att utvärdera resultatet av hur väl organisationen hanterar sina miljöaspekter och vilken miljöprestanda organisationen uppnår, kan standarden ISO 14031, "Utvärdering av miljöprestanda" användas. Dessa standarder är således användbara vid såväl identifiering som värdering av miljöaspekter.

3. Definitioner

Miljöaspekt

Delar av en organisations aktiviteter/verksamhet eller produkter eller tjänster som kan påverka miljön. Anm. En betydande miljöaspekt är en miljöaspekt som har eller kan ha en betydande miljöpåverkan. Källa: ISO 14050:2004, ISO 14001:2004

I en organisation pågår en mängd aktiviteter och en del, eller delar av dessa har miljöpåverkan vilket medför att dessa benämns som miljöaspekt. Exempel på miljöaspekter är transporter som är en aktivitet i organisationen och som ger miljöpåverkan t.ex. i form av emissioner och buller. Ytterligare exempel på tydliga miljöaspekter är kemikaliehantering och avfallshantering. Aktiviteter som också kan ge miljöpåverkan men inte är lika uppenbara kan vara inköp, konstruktion eller rådgivning.

Miljöpåverkan

Varje gynnsam eller ogynnsam förändring i miljön, som helt eller delvis orsakas av organisationens miljöaspekter.

Källa: ISO 14050:2004, ISO 14001:2004

Miljöpåverkan kan vara den direkta som verksamheten ger upphov till och som påverkar omgivande miljö runt anläggningen eller i form av transporter. Men den kan även vara den miljöpåverkan som sker genom de produkter eller tjänster som produceras. Till detta kommer en mer indirekt miljöpåverkan som sker genom påverkan på t.ex. kunders miljöbeteende.

Detta kan t.ex. vara utbildning i eco-drive i samband med försäljning av bil, eller energisparinformation för elkunder. Denna miljöpåverkan är ofta en positiv miljöpåverkan och har ibland en stor potential för miljöförbättringar.

Miljö

Omgivningar där en organisation verkar, vilket inkluderar luft, vatten, mark, naturresurser, flora, fauna och människor samt samspelet mellan dessa.

Anm. – I detta sammanhang sträcker sig omgivning inifrån en organisation och ut till det globala systemet. Källa: ISO 14050:2004, ISO 14001:2004

4. Identifiering

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

För att kunna avgöra vilka miljöaspekter som kan ge upphov till betydande miljöpåverkan skall organisationen införa och underhålla rutiner för att identifiera de miljöaspekter som orsakas av organisationens aktiviteter, produkter och tjänster och som är av en sådan natur att organisationen kan styra och påverka dessa. När organisationen identifierar och fastställer sina övergripande miljömål skall den avgöra vilka aspekter som har eller kan en betydande miljöpåverkan, dvs. betydande miljöaspekter.

Källa ISO 14001:2004, delkrav 4.3.1.

Vid identifiering av miljöaspekter är det viktigt att klargöra kartläggningens omfattning i förhållande till verksamheten, vilka områden som omfattas och vilka som inte omfattas. I takt med ökad kunskap, bättre metoder, ökad ambition hos företaget etc., kan identifieringen av miljöaspekter utvecklas, kompletteras och fördjupas.

Standarden ISO 14001:2004 ställer inget formellt krav på att en miljöutredning ska utföras, men för att kunna identifiera miljöaspekter måste någon typ av identifiering/kartläggning genomföras, åtminstone initialt.

Metoder för identifiering

Identifiering av en organisations miljöaspekter kan göras med hjälp av data över in- och utflöden (massbalanser) som har koppling till organisationens verksamhet, aktiviteter, processer samt produkter och/eller tjänster.

Identifieringen av miljöaspekterna är en fortgående process som omfattar tidigare, nuvarande och potentiella miljöpåverkan – positiv eller negativ. Enligt punkt 4.3.1.3 i ISO 14004:2004 ingår också identifiering av hur organisationen påverkas av lagstiftning och affärsmässiga hänsyn.

Enligt bilaga 3.1 i ISO 14001:2004 är 4.3.1 en process med vilken organisationen kan identifiera sina miljöaspekter och avgöra vilka som är betydande.

Processen bör beakta förhållanden vid normal och onormal drift inom organisationen och till potentiella nödlägesituationer.

Där finns flera sätt att identifiera miljöaspekter. Den metod som organisationen väljer bör dock beakta:

- a) utsläpp till luft
- b) utsläpp till vatten
- c) utsläpp till mark
- d) användning av råvaror och naturresurser
- e) energianvändning
- f) energiutstrålning, t.ex. värme, strålning, vibrationer
- g) avfall och biprodukter
- h) fysiska attribut t.ex. storlek, form, färg, utseende
- i) andra lokala miljöfrågor

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

Standarden ISO 14031:1999 gör ett förtydligande om att transporter och energi är viktiga områden som bör ingå i identifieringen av miljöaspekter.

I standarden ISO 14004:2004, punkt 4.3.1 beskrivs identifieringen av miljöaspekter och utvärderingen av miljöpåverkan i olika steg. Texten är relativt omfattande och en god hjälp för att förstå begreppet miljöaspekter.

Identifieringens omfattning

Som tidigare har refererats ur delkrav 4.3.1 i ISO 14001:2004, så skall organisationen identifiera de miljöaspekter som orsakas av en organisations aktiviteter/verksamhet eller produkter eller tjänster som kan påverka miljön.

Hur mycket en organisation kan styra över produkternas miljöaspekter kan variera avsevärt beroende på organisationens marknadssituation. Det är möjligt att organisationens entreprenörer och leverantörer kan påverka i förhållandevis liten grad, medan den organisation som ansvarar för produktens konstruktion däremot kan ha en betydande inverkan på aspekterna genom t ex ändring eller utbyte av ett enda ingående material, bilaga A.3.1 i ISO 14001:2004. Detta synsätt och resonemang gäller naturligtvis inte enbart fysiska produkter, d v s varor, utan även tjänster.

Enligt delkrav 4.4.6, ISO 14001:2004 skall rutiner upprättas och underhållas för de identifierade betydande miljöaspekterna som orsakas av de varor och tjänster som används i organisationen, och relevanta krav ska kommuniceras till leverantörer, entreprenörer och andra uppdragstagare. Mer konkret än så är inte ISO14001:2004. EMAS förordning (EG) nr 761/2001 är tydligare. Här exemplifieras dessa miljöaspekter som indirekta miljöaspekter.

Enligt EMAS kan de indirekta miljöaspekterna omfatta men behöver inte begränsas till:

- Produktrelaterade frågor (formgivning, utveckling, förpackning, transport, användning och avfallsåtervinning/-hantering)
- Kapitalinvesteringar, låneverksamhet och försäkringsverksamhet
- Nya marknader
- Val av tjänster och deras sammansättning (exempelvis transport eller catering)
- Administrativa och planeringsmässiga beslut
- Produktutbud
- Entreprenörers, underleverantörers och leverantörers miljöprestanda och rutiner.

Erfarenheter från revision

- Organisationer har ofta svårigheter med att klargöra och beskriva metodiken som använts vid identifieringen av miljöaspekter.
- Organisationens varor, tjänster och transporter beaktas i alltför liten omfattning vid identifiering av miljöaspekter.
- Miljöaspekterna är ofta ofullständigt beskriva. Beskrivningen omfattar för ofta endast

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

själva utsläppet. Kopplingen från den aktivitet som är upphovet till utsläppet till den miljöpåverkan som aspekten kan orsaka saknas ofta.

- Undersökning av tidigare markföroreningar glöms ofta bort.
- Aspekter/aktiviteter som är positivt för miljöpåverkan tas oftast inte med som miljöaspekter. Man ser dem helt enkelt inte som miljöaspekter.
- Den miljöpåverkan man har via sina kunder glöms ofta bort, ofta är detta positiva miljöaspekter.

Rekommendationer

- Att metodiken för identifiering av miljöaspekter beskrivs i en dokumenterad rutin, så att framtida identifieringar görs på samma sätt som den initiala miljöutredningen intill dess att rutinen ändras (anm. det krävs ingen dokumenterad rutin enligt delkrav 4.3.1, men det är högst lämpligt och förmodligen ogörligt utan en dokumenterad rutin).
- Att miljöaspekterna överensstämmer med organisationens verksamhet.
- Att identifieringen omfattar produkter (varor och tjänster) och transporter som kan orsaka miljöpåverkan.

-Att miljöaspekter inte splittras upp på många olika delposter. Varje delpost riskerar då att värderas som mindre betydande trots att de sammantaget kan vara en betydande miljöaspekt. Information om organisationens betydande miljöaspekter kan på detta sätt gå förlorad.

- Utvärderingen om vilken styrning och grad av påverkan en organisation har över miljöaspekterna, bör göras i samband med identifieringen. Även sådana miljöaspekter där organisationen har lite påverkansgrad ska bedömas, och om en miljöaspekt är att anse som betydande ska den ingå i miljöledningssystemet.
- Även produkter och tjänster som läggs ut på underleverantörer genom "outsourcing" ska omfattas av identifieringen, inte minst med tanke på trovärdigheten för företaget och deras produkter.
- Att även miljöaspekter som kan innebära positiv miljöpåverkan beaktas vid identifieringen. Information och rådgivning är exempel på aktiviteter som kan ha en positiv miljöpåverkan.
- Rutinen för identifiering av miljöaspekter ska förutom vid initiala identifieringen även användas vid förändringar i organisation och verksamhet, och vid uppstartande av projekt. Dessutom kan identifieringen fördjupas inom vissa områden för att successivt inhämta mer kunskap, t ex utredning av produkters och tjänsters miljöpåverkan.
- En mer grundlig identifiering bör genomföras med vissa intervall. Med vilken frekvens denna mer grundliga identifiering bör göras är avhängigt organisationens, verksamhetens, aktiviteternas, produkternas och tjänsternas komplexitet beträffande miljö.
- Även identifiera de miljöaspekter som inte är betydande men är lätta att åtgärda.

5. Värdering

Standarden ISO 14004:2004 punkt 4.3.1.5 beskriver fastställandet av betydande miljöaspekter. Här bör man ta hänsyn till;

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

- miljökritierier (t.ex. en miljöpåverkans omfattning, allvarlighetsgrad och varaktighet eller en miljöaspekts typ, omfattning och frekvens);
- tillämpliga lagkrav (t.ex. gränsvärden för utsläpp som anges i tillstånd och beslut, etc.);
- Oro hos interna och externa intressenter (t.ex. oro som hör samman med organisationens värderingar, framtoning, buller, lukt och förfölning)

Vad avser tekniska och affärsmässiga hänsyn så hanteras detta under punkt 4.3.3.1 vid upprättandet av övergripande och detaljerade mål.

Detta överensstämmer också med kravstandarden ISO 14001 där affärshänsyn och övriga hänsyn tas med först i samband med prioriteringen vid fastställande av miljömål och miljöledningsprogram.

De betydande miljöaspekterna ska beaktas vid upprättande av rutiner för standardens delkrav. Det är därför viktigt att miljöhänsyn beaktas i ett första steg, för att ge möjlighet till att de ur miljöhänsyn viktiga betydande miljöaspekterna kommer med i miljöledningssystemets rutiner, t ex verksamhetsrutiner som leder till att miljöpåverkan kan undvikas. Prioriteringen på affärsmässig grund görs när övergripande och detaljerade miljömål ska fastställas och införas, se "Prioritering".

Erfarenheter från revision

- De modeller som väger samman miljöhänsyn och affärshänsyn på ett integrerat sätt, försvårar möjligheterna till att urskilja respektive typ av hänsyn.

- Påverkansgrad (organisationens möjlighet att styra och påverka) används ofta som kriterium för bedömning av miljöaspekten, vilket kan leda till att betydande miljöaspekter som är väsentliga för verksamheten inte synliggörs i miljöledningssystemet.
- Svårigheter att bedöma positiva miljöaspekter.
- Indirekta miljöaspekter tenderar man att underskatta.
- Miljöaspektförteckningar blir ofta statiska, dvs. de förändras inte oavsett vilka åtgärder man genomför. Dom fungerar inte som hjälp för att ta fram vidare mål och handlingsplaner.

Rekommendationer

- Vid värderingen av miljöaspekterna bör i första hand miljöpåverkan utredas. Andra hänsyn – de affärsmässiga – vägs in vid prioriteringen av miljöaspekterna, när övergripande och detaljerade miljömål fastställs.
- Påverkansgrad skall inte finnas med som kriterium för den miljömässiga bedömningen, vid prioriteringen inför fastställande av miljömål är påverkansgraden däremot väsentlig.
- Besluten vid värderingen bör helst motiveras. Om tabeller med poängsättning används som beslutande metod bör man lämna motivering till satta poäng. Om motiveringen inte är tillräckligt tydlig minskas metodens reproducerbarhet, vilket äventyrar objektiviteten och trovärdigheten för tagna beslut. Motiveringar underlättar även kommande värderingar.
- Motivering av vad som är betydande miljöaspekt underlättar även den interna kommunikationen och förståelsen av organisationens miljöpåverkan.

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

- De verksamheter och aktiviteter som kan sättas i samband med de identifierade betydande miljöaspekterna ska identifieras och planeras i verksamhetsstyrningen (delkrav 4.4.6 i ISO 14001) samt övervakas och mätas för att hålla informationen om organisationens miljöprestanda aktuell (delkrav 4.5.1 i ISO 14001).
- Att aktiviteter, produkter eller tjänster omfattas av lagstiftningen behöver dock inte innebära att de därmed ska värderas som betydande miljöaspekter. Lagen gäller även om miljöpåverkan bedöms som ringa, vilket innebär att lagen inte behöver vara ett kriterium i värderingen om en miljöaspekt ska ses som betydande eller inte. Lagstiftning som berör miljön är dock en viktig källa för att identifiera miljöaspekter.

6. Prioritering

När övergripande miljömål upprättas och ses över, skall organisationen ta hänsyn till lagar och andra krav, betydande miljöaspekter, tekniska möjligheter och sina ekonomiska, drift- och affärsmässiga krav samt synpunkter från intressenter. De övergripande och detaljerade miljömålen skall vara förenliga med miljöpolicy, inklusive åtagandet att förebygga föroreningar. Källa: ISO 14001:2004, delkrav 4.3.3.

ISO 14004:2004 utvecklar vad dessa affärsmässiga hänsyn kan utgöras av:

- Möjlig påverkan av lagstiftning
- Svårigheter att förändra miljöpåverkan
- Kostnaden för att förändra miljöpåverkan
- Förändringens inverkan på andra aktiviteter/verksamheter och processer
- Intressenternas intresse
- Påverka allmänhetens uppfattning om organisationen

Erfarenheter från revision

- En vanlig missuppfattning är att samtliga betydande miljöaspekterna alltid ska ingå i miljömål.

- Affärsmässiga underlag och kostnadskalkyler används alltför sällan vid prioritering av de betydande miljöaspekterna när miljömål fastställs.

- Missar att åtgärda mindre men enkelt åtgärdade miljöaspekter.

Rekommendationer

- Prioriteringen av betydande miljöaspekterna vid fastställande av miljömål är naturligtvis viktig för vilken miljöprestanda och ständig förbättring som kommer att kunna uppnås.
- Lyft fram positiva miljöaspekter, t.ex. påverkan på kunder.

7. Övervakning och mätning

Enligt 4.5.1 i ISO 14001:2004 ska organisationen upprätta, införa och underhålla rutiner för att regelbundet övervaka och mäta sådant i verksamheten som kan ha betydande miljöpåverkan (dvs. betydande miljöaspekter).

Vidare står det i Bilaga 5.1 att "Nycklegenskaper är de egenskaper som organisationen bör

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

beakta för att avgöra hur den skall hantera de betydande miljöaspekterna för att nå övergripande och detaljerade mål för att förbättra sin miljöprestanda.”

Enligt 4.5.1 i ISO 14004:2004 ska mätningen bland annat;

- följa hur organisationen uppfyller ständig förbättring via miljömålen
- få fram information för att identifiera betydande miljöaspekter
- inhämta information för att utvärdera organisationens miljöprestanda

Erfarenheter från revision

- För organisationer som länge haft miljöledningssystem så kan det ibland vara svårt att peka på ökad miljöprestanda eftersom man inte har mätt viktiga parametrar, eller bara mätt dom under begränsad tid när man haft dessa som mål.
- Att man har svårt att utläsa ökad miljöprestanda beroende på att verksamheten förändrats och man inte har nyckeltal som tar hänsyn till dessa förändringar.
- Att man initialt inte haft möjlighet att mäta vissa aspekter som transporter och har därför inte heller börjat mäta när möjligheter dykt upp.

Rekommendationer

- Att man mäter de betydande miljöaspekterna på ett sådant sätt att det både kan påvisa förbättrad miljöprestanda och tar hänsyn till förändringar i verksamhet och produktionsvolym.
- Att mätresultaten visas på ett sådant sätt att man lätt kan föra ut det i organisationen och visa på sambandet mellan organisationens miljöpåverkan och de förändringar man uppnått genom olika åtgärder i form av mål och handlingsplaner.
- Att mätningarna får betydelse för miljöaspektbedömningen så att den blir mer dynamisk och följer mer de åtgärder som vidtas med tiden.

8. Övriga rekommendationer

- Det är viktigt att metoderna för identifiering och värdering av miljöaspekter bygger på objektivitet och att de är repeterbara.
- Nationella och regionala miljömål är viktiga utgångspunkter vid identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter.
- Om verksamhetens processer har identifierats i ett kvalitetsledningssystem är det lämpligt att miljöaspekterna kopplas till dessa processer. Arbetet med processerna underlättas betydligt om aspekter som kan ha påverkan på kvaliteten respektive miljön har samma indelningsgrund.

9. Sammanfattning

Begreppen miljö, miljöpåverkan, miljöaspekt och betydande miljöaspekter är tydligt definierade i standarden för nomenklatur ISO 14050:2004, se ”Definitioner”, sid 2. Av miljöledningsstandard ISO 14001:2004 framgår vad som skall beaktas i rutinerna/process för att identifiera betydande miljöaspekter. Standardens definition av vad som är en miljöaspekt är allmän, för att inte styra och begränsa företaget i alltför stor omfattning. Det vilar istället ett stort ansvar på företaget. Hur miljöaspekter identifieras, värderas och

Dokumentnamn	Datum	Version	Utfärdat av
Identifiering, värdering och prioritering av miljöaspekter	2008-09-08	8	Teknisk Kommitté: Systemcertifiering AG3

prioriteras beskrivs i den vägledande bilagan som ingår i ISO 14001:2004 och den vägledande standarden ISO 14004:2004, men det är oklart hur miljöhänsyn och andra hänsyn hålls isär.

För att olika hänsyn inte skall blandas samman bör miljömässig och affärsmässig bedömning hållas isär. Betydande miljöaspekter är de miljöaspekter som bedöms kunna orsaka betydande miljöpåverkan och som är av sådan natur att organisationen kan förväntas kunna styra och påverka dessa. Detta innebär dock inte att miljöaspekterna begränsas till verksamhetens närhet, utan all miljöpåverkan som sträcker sig inifrån en organisation och ut till det globala systemet skall beaktas. Av denna anledning är det viktigt att identifieringen omfattar hela organisationens verksamhet, alla aktiviteter, varor och tjänster som kan påverka miljön, såväl negativt som positivt. Detta är också en förutsättning för att en organisation ska erhålla miljöledningssystem som leder organisationen framåt, såväl i deras miljöskyddsarbete som i utvecklingen av varor och tjänster.

I den affärsmässiga bedömningen prioriteras de betydande miljöaspekterna utifrån tekniska möjligheter och drift-, ekonomiska och affärsmässiga krav samt synpunkter från intressenter. Denna prioritering är viktig när organisationen fastställer sina övergripande och detaljerade miljömål.